

**OM ALLA I FÖRSTA HAND TÄNKER PÅ SIG –
VEM SKA DÅ SE TILL HELHETEN?**

**ALLMÄNINTRESSE OCH
SÄRINTRESSE
I VÄLFÄRDSPOLITIKEN
UR ETT STATSIVETENSKAPLIGT
PERSPEKTIV**

HELENA STENSÖTA, DOCENT PHD STATSIVETENSKAP GÖTEBORGS UNIVERSITET
PRESENTATION PÅ NIONDE NATIONELLA PRIORITERINGSKONFERENSEN KALMAR 23-25 OKTOBER 2017

Definitioner

- **Allmänintresse**

- *samhällsintresse*, de generella intressen och behov som berör alla medborgare i ett samhälle

- **Särintresse**

- är speciellt ägnad att gynna en begränsad grupp människors intressen (oftast de själva) snarare än samtliga människors intresse.

Allmänintresse

– centralt i ett demokratiskt styre

- Aristoteles: ”De rätta styrelseformerna bör därför vara där en, fåtalet eller flertalet styr med det allmännas bästa för ögonen” (*Statslära* Ur Öberg 1994)
- För att ett samhälle ska hålla samman, behöver det generera ett **allmänintresse** dvs. människor behöver uppleva att politiken skapar goda villkor som kommer samhället till del, annars kan de förlora förtroendet för styret., dvs. styret förlorar **legitimitet**
 - *Kan leda till minskat valdeltagande, och*
 - *minskad vilja att betala skatt*

Hur kan allmänintresset *organiseras*?

- **Allmänintresset är inte givet utan olika institutionella arrangemang stärker eller försvagar det**
- Central fråga: hur kan kollektivt beslutsfattande *organiseras* så att allmänintresset främjas/stärks, eller balans mellan olika särintressen etableras?
- **Majoritetens åsikt**
 - Det demokratiska systemet genererar allmänintresset
 - Företräds av riksdagen, regeringen och de kommunala församlingarna.
 - Måste vägas mot skydd av minoriteter liksom effektivitet
- **Objektiv definition**
 - Det som är objektivt bäst för hela samhället
 - Bestäms av experter, men vilka experter får uttala sig?
 - Korporativsmen: Organisatorisk lösning där olika särintressen får *kompromissa sig fram till* gemensamma lösningar. Objektivitet som balans
- **Gemensamt intresse** - Ståndpunkter vi kan enas om; Frisk luft; Fungerande antibiotika

Gemensamt intresse - Allmänningens dilemma

- När ett antal personer ska samarbeta, och det som är bäst för individen, inte är det bästa om man tänker på helheten
- Vilka alternativ lyfter teorin fram för hur det gemensamma intresset kan organiseras?
 - Genom lagstiftning, ex lika rätt i lika situation
 - Genom marknadsmekanismer, den som har pengar får
 - Genom institutioner som fostrar normer för det gemensamma bästa i en öppen diskussion

Allmänintresset och den generösa välfärdsstaten

- Välfärdsstaten kan ses som en manifestering av allmänintresset
 - Det finns ett *allmänintresse* i att *klyftorna i samhället inte är för djupa* – minskar brottslighet och oroligheter
- *Barn och ungdomar* är ett allmänintresse i samhället eftersom hela samhället behöver reproduktion av människor med god kapacitet
- Förutsättningar för den generösa välfärdsstatens forlevnad
 - Gøsta Esping-Andersen (1990) menade att när den omfattande välfärdsstaten bygger på att *medelklassen väljer det offentliga alternativet*
 - och är beredd att betala skatt för detta
 - *Opartiskhet* i beslut, dvs. alla i samma situation behandlas lika, viktigt för statens legitimitet

Är sjukvårdsområdet speciellt?

- Sjukvårdsområdet innebär **särskilt svåra avvägningar**
 - ...eftersom det handlar om människors liv och död
- Allmänintresse i att satsa resurser som kan **föra medicinsk forskning vidare**
 - Ger fokus på "svåra" sjukdomsbilder?
- **Vikten av att bibehålla legitimitet:**
 - Vikten av **jämlik vård** för att behålla förtroendet (legitimiteten) för verksamheten,
 - Problem om olika erbjudande i olika delar av landet,
 - Problem om opartiskheten inte upprätthålls
 - Problem om media påverkar prioriteringar
 - Säkerställa att medelklassen fortsätter stödja det offentliga alternativet

Ser vi en allmän förskjutning från allmän- till särintresse i samhället?

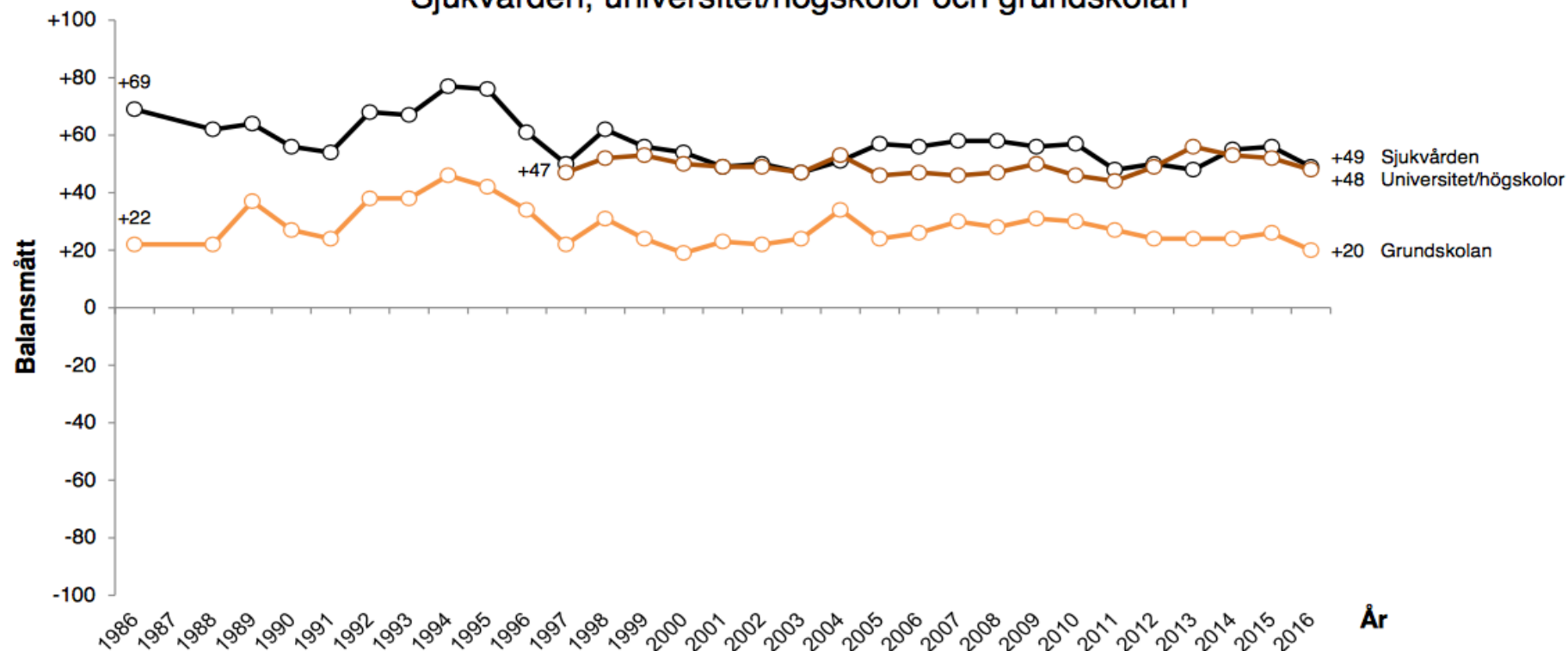
- Å ena sidan **ja**,
 - Minskad användning av korporativa arrangemang, dvs. att företrädare för samhällets grundläggande intressekonflikter (LO-SAF) sitter med i styrelser för olika offentliga organ
 - Ökad privatisering av utförandet av välfärdstjänster
 - ”Mellanvalsdemokrati”
- Å andra sidan **nej**
 - Människors förtroende för staten och offentliga lösningar är fortfarande starkt

Ökad betydelse av särintresse i ”Mellanvalsdemokratin”?

- Demokrati
 - Vanligtvis fokus på vad som händer när vi väljer riksdag
- **Mellanvalsdemokrati**
 - **Mellan valen kan medborgare påverka den service de får genom direkt interaktion med utförarna, ex inom sjukvården**
- Är detta ett problem?
 - **Ja**, om vi utgår från demokratins grundval ”en person en röst” – alla grupper gör inte sin röst hörd lika starkt, lika behandling kan hotas och därmed legitimiteten
 - **Nej**, om vi ser medborgarna som kunder (NPM – new public management - marknadsförvaltning) – då kan vi hävda att medborgarna bör ha inflytande över servicen och att detta bidrar till god service

FÖRTROENDE FÖR SAMHÄLLSINSTITUTIONER

Sjukvården, universitet/högskolor och grundskolan

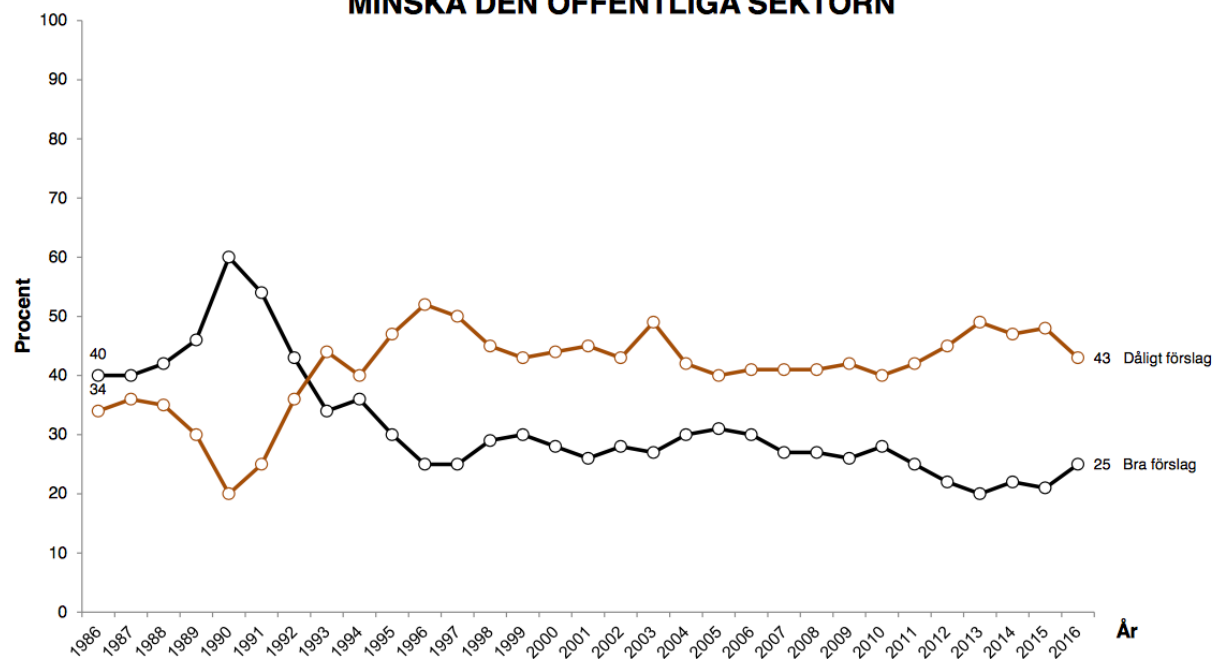
Kommentar: Svartalternativen är "mycket stort förtroende"; "ganska stort förtroende"; "varken stort eller litet förtroende"; "ganska litet förtroende" samt "mycket litet förtroende". Balansmätt avser andelen som svarat 'mycket' eller 'ganska stort förtroende' minus andelen som svarat 'mycket' eller 'ganska litet förtroende'. Balansmättet kan variera mellan 100 (alla svarspersoner anger stort förtroende) och -100 (alla svarspersoner anger litet förtroende). Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan.

Frågeformulering: "Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?"

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2016

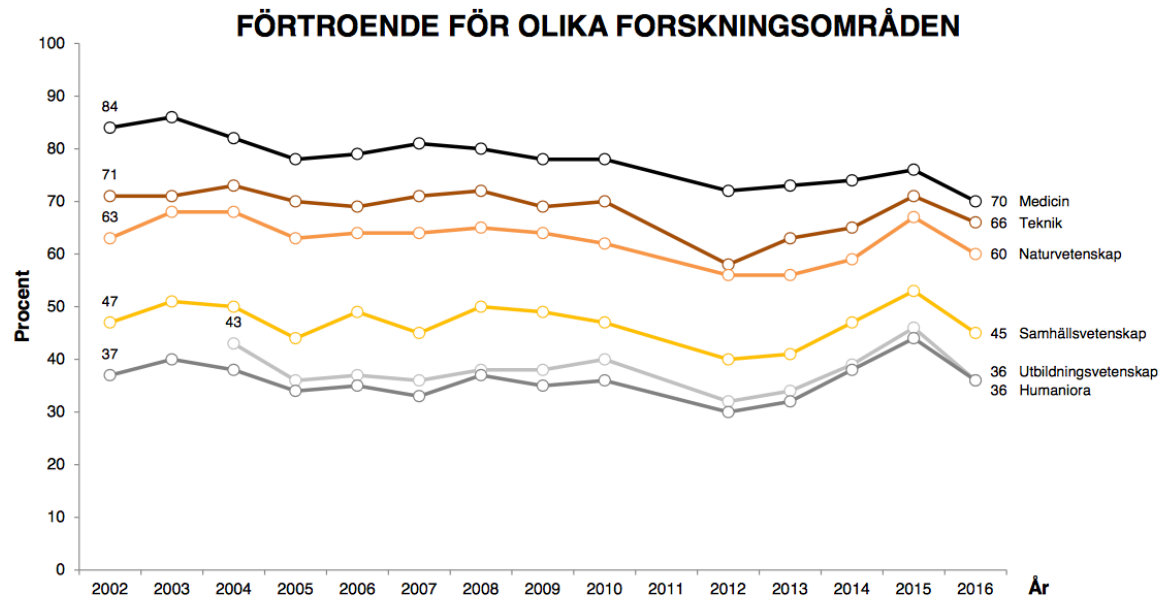
MINSKA DEN OFFENTLIGA SEKTORN

Kommentar: Svarsalternativen är: "mycket bra förslag"; "ganska bra förslag"; "varken bra eller dåligt förslag"; "ganska dåligt förslag" samt "mycket dåligt förslag". Procentbasen utgörs av samtliga svarande.

Frågeformulering: "Vilken är din åsikt om följande förslag?"

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2016

Kommentar: Svarsalternativen är: "mycket stort förtroende"; "ganska stort förtroende"; "varken stort eller litet förtroende"; "ganska litet förtroende"; "mycket litet förtroende" samt "ingen uppfattning". Resultaten avser andel som svarat "mycket" eller "ganska stort förtroende". Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. 2011: Resultat redovisas ej då kontexteffekter tros ha resulterat i låga skattningar (se Weibull & Holmberg 2013).

Frågeformulering: "Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?"

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2002–2016

VIKTIGHETSBEDÖMNINGAR ENLIGT ROKEACHS VÄRDESKALA (procent)

År	1988	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2011	2014
Hälsa	91	92	90	90	88	86	85	86	87	88	89	87	85	85	83	86
Frihet	82	88	86	85	82	84	80	82	81	83	84	82	82	81	81	81
Ärlighet	-	-	-	89	86	84	86	85	85	86	86	84	80	81	79	80
Familjetrygghet	80	84	78	81	78	77	77	83	80	82	84	82	79	79	79	78
En värld i fred	88	91	87	89	84	87	83	84	86	86	87	84	79	81	77	81
Kärlek	75	75	76	75	76	76	75	75	75	75	77	75	76	75	75	70
Rättvisa	76	82	79	83	78	83	75	79	76	79	79	75	73	71	71	72
Inre harmoni	75	77	76	76	76	75	74	76	74	75	76	74	70	72	69	67
Sann vänskap	-	78	76	79	75	72	71	72	73	73	75	73	70	68	67	69
Lycka	67	69	70	70	68	66	68	68	68	66	69	66	65	65	64	63
Landets säkerhet	69	75	71	72	71	72	64	66	67	67	72	65	60	61	60	67
Ett behagligt liv	52	54	53	57	56	53	59	57	59	58	63	61	61	60	59	58
Jämlikhet	48	53	48	54	46	52	45	48	49	54	58	52	53	48	52	56
En ren värld	80	78	71	75	70	69	69	67	61	63	68	56	54	56	51	54
En vacker värld	57	57	54	56	54	56	52	52	51	49	53	46	46	43	42	45
Självaktning	42	44	42	44	42	41	40	43	41	42	45	41	40	36	36	36
Visdom	29	36	36	38	36	37	34	36	34	35	37	32	34	30	34	36
Ett liv fullt av njutning	22	25	26	26	29	30	29	29	27	29	34	31	29	28	27	26
Självförverkligande	26	32	28	31	30	32	32	30	29	31	30	28	29	23	25	22
Ett spännande liv	21	25	22	24	28	28	27	27	25	23	28	25	28	23	25	24
Teknisk utveckling	21	33	23	26	29	32	24	21	22	23	25	23	23	22	20	21
Socialt anseende	15	17	17	19	20	19	19	18	18	17	22	18	1	16	15	17
Rikedom	7	9	9	8	9	10	9	11	9	8	10	9	7	8	7	8
Frälsning	9	7	9	7	9	9	8	9	9	8	9	8	7	7	7	7
Makt	5	6	6	5	6	8	6	7	6	5	8	6	5	6	5	6

Kommentar: Svartalternativen är: "mycket viktigt"; "ganska viktigt"; "varken viktigt eller oviktigt"; "inte särskilt viktigt" samt "inte alls viktigt". Resultaten avser dem som svarat "mycket viktigt". Procentbasen utgår av de som besvarat respektive delfråga. Värderingsfrågorna återkommer i SOM-undersökningarna med tre års mellanrum.

Frågeformulering: "Hur viktiga är följande saker för dig?"

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1988–2014

Den största frågan

- Tysthetskultur?
- "Närande och tärande" sektor
 - Hur höga skatter ska vi ha?
 - Hur mycket resurser ska gå till det offentliga totalt sett?

Vad tillför det statsvetenskapliga perspektivet?

- Allmänintresset är inte givet utan *organiseras* - olika arrangemang stärker (eller försvagar) allmänintresset stärks
 - Tidigare korporatism för arbetsmarknadens parter
 - Nu brukarorganisationer – kan skapa problem i ”mellanvalsdemokratin”
 - Institutioner som stärker allmänintresset, ex opartiskt arbetande institutioner
- Vårdens *legitimitet* - Vikten av lika behandling i liknande situation
 - Demokratins credo; en person en röst
 - Vikten av lika behandling vid liknande åkommor
 - Vikten av att medelklassens stöd för det offentliga vårdalternativet
 - Vikten av att inte låta media påverka prioriteringar
- Allmänintresse i att klyftor i samhället inte blir för djupa
- Allmänintresse i *barn och ungdomars välbefinnande*
 - Glöm inte barn och ungdomar när befolkningen åldras – lika ”rätt” till visst antal friska år?
- Allmänintresse i resurser till forskning

- Tack!
- Helena.stensota@pol.gu.se